

Tinica.

Spisal Ivan Cankar.

I.

o je okreval od težke in grde bolezni, je ubežal preteklosti. Skril se je v neznano predmestje, kjer je živel kakor puščavnik. Izbica, ki si jo je bil najel, je bila pač skromna in tesna, ali bila je prijazna, svetlo pobeljena in pohištvo ga ni oviralo, kadar se je izprehajal. Skozi okno je videl človek daleč preko črnih in rdečih streh, preko umazanih dvorišč in oprasenih vrtov.

Tako se je udomačil in je bil vesel sebe in svojega novega življenja. Nič več ni bilo skrbi, svež je bil in zdrav, kakor da bi se bil po prečuti noči, po obilnem in nelepem uživanju izkopal v mrzli vodi.

Spomlad je bila in vsak dan — v tistih čudojasnih svetlobe polnih dneh — je praznoval svoje vstajenje. In nebesa sama so ga blagoslovila. Odprla so se namreč duri in v sobo je prišla Tinica in mu je prinesla na krožniku kos kolača. Začudil se je ves in se razveselil neizmerno.

Tinica je imela takrat dvanajst let; njen obraz je bil še čisto otroški, oči so sijale, Bog vedi, kakor sama Velika noč in ustnice so bile rdeče, sladkosti polne. Glava je klonila malo nazaj, tako težka je bila kita plavih las. Držala je v roki krožnik in se je smehljala, njemu pa se je zdelo, da je zadišalo vsenaokoli po pomarančah in po spomladi.

Darovala mu je mati, dobra ženska, kos rumenega kolača, pečenega Tinici za god, in on se je poklonil Tinici in se je zahvalil. Že so se zaprle duri, on pa je stal sredi izbe in je držal v roki krožnik in se je smehljaj — z njenih ustnic se je bil preselil smehljaj na njegove, prav tako nedolžen in vesel je bil.

Nebesa so blagoslovila njegovo vstajenje. Darovala so mu dom, kamor se je vračal s čistim hrepenenjem, kadar je bil ostavil predmestje z veselo razmišljenimi koraki ter blodil zunaj, kjer so se že svetili od daleč travniki pod velikim solnčnim nebom. Truden in skesan, še trepetajoč in plašen od sramu, se je bil napotil v lepše življenje, ki mu ni poznal cilja. Samo drugam, kamorkoli. Ali zdaj

je hodil naravnost, svetla pot se je odprla pred njim in ni se bal, da bi zašel.

Kakor se je spremenil sam, tako se je spremenil tudi umetnik v njem. Njegove misli so bile drugačne, njegove sanje in njegove oči. Tako so se barve drugače svetile, pele so združene drugačno pesem in celo črte so govorile drugače. Delal je mirno, s tihim veseljem v srcu, nič več ni dvomil nad seboj. Tudi se ni žalostil, ker ni mogel doseči lepote, ki so jo videle oči in ki jo je čutilo srce še jasneje; vedel je, da je ne doseže nikoli, in vesel je bil, če se je svetil na platnu en sam žarek, en sam nežen odsev resničnega življenja, ki ga je ustvarila njegova čista ljubezen pred njegovimi očmi.

Vedel je, kako velika in lepa je njegova naloga; zato se je ni lotil lahkomišlno. Najprej je narisal Tinico z ogljem. Samo obraz. In vse črte so bile iste, prav tako jasno so gledale velike oči, prav tako tihonedolžno so se smehljale ustnice. Ali vendar je bil tuj obraz, malo podoben Tinici, ki je sedela ob steni na visokem stolu, roke v naročju, skoro čisto nič podoben tistemu obrazu, ki je bil v njegovem srcu in ki ga je gledal, koderkoli je hodil.

Ali veselja mu ni obsenčilo, hvaležen je bil tistemu komaj vidnemu, nestalnemu žarku, ki je trepetal na podobi; vesel je bil lepe dolge poti, ki je bila še pred njim.

Zmerom večji je bil njegov pogum in zmerom bolj se je bližal resnični lepoti. Slikal je Tinico v profilu. Čudovito fina črta se je skoro spajala z zrakom. Ustnice so bile nekoliko odprte, glava je klonila malo nazaj — ista Tinica je bila, ki se mu je bila prikazala prvikrat. In ko je odložil čopič in je pogledal na platno, je videl, da še ni bila ista Tinica. Pretrde so bile črte, preneokretne, barve so bile preglasne. Ali na ustnicah se je treslo, v očeh se je svetilo blaženstvo tistega blagoslovljenega trenutka.

To je bila Tinica v profilu.

Nato je slikal Tinico, ko je imela pisano ruto na glavi in je gledala naravnost. Nikoli in nikjer na svetu ni bilo takih oči — veliko čisto zrcalo in v zrcalu romantično življenje, čudopisan svet, lepi vitezi v bleščečih oblekah, solnčne pokrajine in razsežni parki, mlada, komaj zavedna ljubezen, vzcvetela že v marcu, še izpod snega, neokretni, željnoboječi poljubi . . . To je bila Tinica v pisani ruti.

Nato je oblekla Tinica rdečo bluzo in je ogrnila glavo z rdečim šalom, malo zadaj, ob desni, pa je zelenel rožmarin. Mehka, trepetajoča boja, ki je padala na obraz, na oči od rute in šala, veseli kontrast med to solnčnorazposajeno rdečo pesmijo in tihim zelenim

rožmarinom je skoro že razodeval, pač še jecljaje, šele polrazumljivo, tisto mlado ljubezen, vzcvetelo v marcu, ki je je bila izba polna, zato ker je bilo premajhno njegovo srce, da bi jo obseglo. Že se je skoro spajal v eno umetnik in človek.

Ali ni se ustavil; dolga in lepa je bila pot pred njim in hodil je hitro. Spoznal je, da je bilo povsod njegovo srce — ne samo na njenem obrazu, v njenih velikih očeh, na smehljajočih ustnicah. Ista mlada lepota, mlada ljubezen je bila povsod, v njenem glasu, v njenih kretnjah, v gubah njene obleke, na njenih belih drobnih rokah, na njenem belem vratu, ki se je zasvetil včasi, kadar je nagnila glavo in se je odpel zgornji gumb na bluzi. Tako je slikal njene roke in glej, živeli so drobni beli prsti kakor bitja zase. Odpel je zgornji gumb na bluzi in Tinica je položila glavo na blazinico in je slonela mirno; zatisnila je trepalnice, ali svetilo se je smehljaje in vprašujoče izza temnih vejic in tudi smehljajoče rdeče ustnice so povpraševale. Slikal jo je in ko se je ozrl na platno, se je ozrlo tudi nanj s platna, izza temnih vejic in on se je stresel, kakor da bi se bil domislil nečesa strašnega iz polpozabljene preteklosti. Pogledal je na zofo z dolgim, prestrašenim pogledom; slonela je Tinica, gledala nanj izza temnih vejic smehljaje in vprašujoče; v enem samem trenutku so mu upadla lica, zarezale so se od oči do ustnic grde gube.

»Idi, Tinica, dovolj je!«

Odprla je oči in se je začudila. Malomarno kakor prej je visela ob zofi drobna bela roka.

In on se je bližal z nerodnimi, težkimi koraki, z nerodno in težko roko se je dotaknil njenih belih prstov in se je sklonil in jo poljubil na ustnice. Suhe in žareče so bile njegove ustnice.

Vstal je, zibalo se mu je motno pred očmi.

»Idi, Tinica, dovolj je!«

II.

Blodil je po ulicah, stopal je hitro, s sklonjenim životom, zadeval se je ob ljudi. Postal je hipoma, ozrl se je in se je prestrašil. Pet mesecev, da, pol leta in več že ni hodil tod. Ali kraji so mu bili znani, ulice so ga pozdravljale, nasmihali so se mu celo obrazi. Postal je in je ugibal. In tedaj je spoznal in ko je spoznal, se je zasmejalo grohotom vsenaokoli. Smejale so se sive hiše, ozke puste ulice so se smejale.

»Ali si se vrnil, spokornik?«

Zašel je v deželo svoje preteklosti, v domovino svojih pozabljenih grehov in življenje, ki mu je bil ubežal, ga je pozdravljalo z veselim škodoželjnim smehom.

»Ali si se vrnil, spokornik? Zapisano je bilo, da se povrneš, ni mogoče ubežati.«

Bežal je, ali noge so se mu tresle . . . Ni gledal, ni mislil — toda glej, hodil je kakor na vrvi, vodilo ga je kakor slepca in prišel je naravnost v deželo svoje preteklosti. Priklenjen je bil za večno; na katerokoli stran je bežal, vsa pota so vodila v domovino njegovih grehov . . .

Truden je bil, stopil je v kavarno, da bi si odpočil. Osvobodil bi se rad težke groze, ki je bila legla na njegovo srce, rad bi odgrnil motno zagrinjalo, ki se mu je bilo spustilo pred očmi od neba do zemlje.

Kaj se je zgodilo, fant? Kaj se je moglo zgoditi v enem samem trenotku?

Zdrznil se je, doteknila se je bila roka njegove rame in znan obraz se je sklonil k njemu.

»Ej, gospod Golob, ej Francek, po tolikem času?«

Smehljajoč obraz pollepe, malo izžite, malo umazane ženske.

Sedla je k njemu.

»Kako da si se povrnil? Mislila sem, da te ne bo nikoli več.«

»Tudi jaz sem mislil, da se ne povrnem več.«

Strah ga je bilo in stud mu je segal do grla. Ali sam ni vedel, kako je polagoma in prijetno tonil v preteklost; stud mu je segal do grla, v studu samem pa je bila že slast, je bilo poželenje.

»Kaj si počel tako dolgo? Ali se še spominjaš — — !«

Spominjal se je; vse se je odprlo pred njim, lepo in strašno je bilo. Upijanil se je bil, sam ni vedel kdaj, in že se je tresel, da se ne strezni nikoli več. Toda streznil se je in bežal je, ves še umazan od blata, bolan in truden, ali poln veselega upanja, iz kesanja in spoznanja porojenega.

»Mislila sem, da te ne bo več. Ali kakor da bi te pričakovala — kadar so se odprla duri, sem se ozrla.«

Govorila je še, ali on je vstal, opotekel se je kakor pijan in je šel.

Začudila se je in je gledala za njim.

»Bolan je, siromak!«

Nato je sedla k drugemu gostu, ki je dremal pijan pred dolgo vrsto praznih steklenic . . .

Golob je hitel, mudilo se mu je, zgrešil je ulico, vračal se je na levo, bežal naravnost, kakor da bi taval po noči v kolobarju.

Odprl se je svet, zasvetilo se je solnce, prijazno mu je dihnila v lice spomladanska toplota in vzdramil se je.

»Sanjel Sanjel!«

Tiho se je zaprl grob; mrtveci se ne vračajo, komaj spomin še gloje v srcu. Preteklost je mrtva, samo grenak spomin še gloje v srcu.

Z urnimi koraki se je vračal proti domu, proti večernemu solncu, ki je oblivalo z rdečo bojo nebo nad daljnim holmom. Tudi na njegovih licih, v njegovih očeh se je svetila čudovita mirna luč večernega solnca. Grde sanje so vzburkale srce, ki je bilo šele komaj okrevalo, narahlo so se zibali še poslednji tihi valovi; sladka utrujenost je legala v srce, utrujenost večernega solnca.

Stopil je v izbo. Vsa je bila v mraku, samo bujen žarek svetlobe je padal na platno, kjer se je svetilo dvoje belih nežnih rok izpod čipkastih rokavov. Gledalo je nanj dvoje smehljajočih, izprašujočih oči, polskritih pod temnimi trepalnicami. Vse so bile blizu njega in so gledale nanj: Tinica v profilu, Tinica v pisani ruti, Tinica v rdeči bluzi, Tinica z belimi rokami . . . Gledale so nanj in so izpraševale in so vabile . . .

Tako se je bilo nenadoma zasvetilo, prišlo je k njemu v nedolžni in čisti podobi, ali zdaj je spoznal nenadoma, da se je bila odela v nedolžno in čisto podobo davno umrla preteklost. Kamor je šel, mu je prišla naproti; oblačila se je zmerom drugače; hodil je lahko in veselo, ali nenadoma in strahoma je začutil, da hodi ona ob njegovi strani, prav tako lahko in veselo, ter se ozira nanj z velikimi izprašujočimi očmi.

Zasvetilo se je nenadoma in minilo je.

Komaj še so segale iz mraka bele nežne roke, ko je vstal, vzel paleto in čopič ter se spravil na delo. Uničil je vse po vrsti, kakor so bile prisijale iz mrtvega platna: Tinico v profilu, Tinico v pisani ruti, Tinico v rdeči bluzi, Tinico z belimi rokami. Umirale so mirno, kakor otroci. Tudi on je bil miren, komaj se je zavedal, kakor da bi uničeval ponesrečeno pokrajino. Ali ko je nehal, je bil truden in je legel na zofo. Zdaj je bilo v izbi tiho in mirno; in tudi v njegovem srcu je bilo čudoprazno, zato ker je bil uničil v njem vse po vrsti, celo tiste nežne bele roke, ki se niso zdaj nič več svetile iz puste teme . . .

Tiho se je zaprl grob, nikoli več se ne povrne preteklost.

Nikoli več!

Stal je pri durih — nikoli več se ne povrne preteklost — in njegov glas se je vzdignil iz njegove krvi — nikoli več se ne povrne — in je zaklical in on sam je čul škodoželjni grohot, ki je bil v njegovem glasu:

»Tinica!«

III.

Franc Golob je imel tiste čase šestindvajset let, ne dosti več. Suh je bil in dolg, obraz mu je bil prezgodaj zgrbljen in razbrazdan; če je bil pijan in so mu lica globoko upadla in oči zatekle, je bil podoben starcu. Včasih se je spremenil za par dni, bolj rdeč je bil in v oči se je povrnila mladost; to je minilo vselej precej hitro. Kakor v pijanosti, tako se je postaral ob vsakem silnejšem čutu, ob vsaki močni želji, če ga je obvladala nenadno, sključil se je, omršavel je in se postaral v srdu, v nemiru ljubezni. Prijazen je bil njegov obraz samo, kadar je sanjal in je bil sam.

Bolj nego divje življenje samo ga je rušil strah pred tem življenjem: gledal je, kako so se rezale gube v lica, kako so padale oči globoko v jame, in ko je gledal, je rezalo še globlje v lica, so padale oči še globlje . . .

Živel je nekdanj kakor v omotici in ko se je vzdramil, je videl, da se je postaral in da je veliko izgubil, veliko zapravil. Lepa spomlad je bila zunaj, on pa jo je prepil, prespal; in zdaj se je solnce že nagnilo, prišel je prepozno, jesen je bila zunaj . . .

Strah ga je bilo tistih noči, ko je prepil in prespal lepo spomlad. Vso dušo mu je obvladal ta strah, ležal je kakor velika senca na vseh njegovih mislih, gledal je celo iz njegovih del, kar jih je bila ustvarila roka, trepetajoča od strahu.

Osvobodil se je bil za lep trenotek. Zazdelo se mu je tedaj, da še ni zašlo solnce, da še ni minila spomlad. Daleč je bila preteklost, komaj še se je spominjal s tiho grozo. Legel je takrat na postelj, položile so ga nanjo tiste divje noči; in ko je okreval, se je oddahnil, pogledal naokoli in zazdelo se mu je, da je zunaj še zmerom spomlad. Zmerom je glodal še strah v njegovem srcu, ali prevpilo ga je glasno veselje nad svetlim božjim solncem, ki je zdaj sijalo, in preglasilo ga je zmagoslavno zvonjenje Velike noči, ki jo je praznoval . . . Lep trenotek je bil in minil je čudovito hitro, še predno so veneli prvi listi na kostanju . . .

Zdaj je bila izba prazna, utihnilo je velikonočno zvonjenje zunaj, komaj da je še sijalo solnce. In prazne stene so gledale z velikimi

belimi praznimi očmi in groza ga je bilo, kadar se je nagnil dan in so prihajale sence iz kotov, plazile se bliže ter segale proti njemu . . .

Strese se včasih bolnik, pozabi siloma bolezni, igra se vedoma z lepo mislijo, kako vstaja, hodi svobodno pod velikim nebom, ozira se za lepimi ženskami — ali spodaj, spodaj pod prijazno mislijo, gloje bolezen, gloje skrb, že je prebila tenko skorjo, razlije se, preplavi vse srce in bolnik zavzdihne, zagrgrale so prsi, kri se je prikazala na ustnicah . . .

Hej, čisto življenje, brezskrbno življenje, in delo, in mladost! . . . Zardela so mu lica, zasvetile so se — oči. Ali že pod ognjem na licih, za plamenom v očeh so vstajale nečiste podobe, vračala se je prežeča neumrljiva preteklost. In še sredi veselja, še sredi želje, da bi razpel platno ter se skušal s Stvarnikom, se je vdajal nemočen, poželjiv in skritostrasten bujnim sanjam, ki so prihajale iz tistih davnih noči, božale mu čelo z gnusnomrznimi rokami, stiskale so se k njemu, šepetale mu na uho. In kadar se je zavedel, kadar jim je pogledal začuden in prestrašen v lica, je videl samo en obraz — Tinico v profilu, Tinico v pisani ruti, Tinico v rdeči bluzi, Tinico z belimi rokami . . .

Komaj so šele veneli prvi listi na kostanju, komaj pol leta je bilo, odkar je praznoval vstajenje. Ali Tinica se je spremenila v tem času; prej še otrok, je legla zdaj že senca na njen obraz, je prepregla vlažna koprena brezskrbno svetlobo v očeh; bluza je bila še otroška, krilo je bilo kratko, ali že so bile kretnje bolj mehke, že je stopala mirneje in tišje; še so se smehljale ustnice, ali smehljaj je bil drugačen, ne več glasen, ne predrzen, v smehljaju samem je izpraševalo in je že skrivalo . . . Morda se je spremenilo vse ob tisti uri, ko je slonela na zofi in so opazovale izpod polzaprtih trepalnic radovedne in začudene oči, ob tisti uri, ko se je bil nagnil k nji bled in trepetajoč ter jo poljubil na vlažne ustnice. Zgenilo se je bilo v njenem srcu in sanjala je nemirne sanje vso noč, tako da se je vzbudila vsa trudna in žalostna . . .

Nekaj lepega, solčnega je bilo na njegovem obrazu takrat, ko je praznoval vstajenje. Stisnila se je k njemu s komaj polzavedno, še vso otroško ljubeznijo. Ljubila ga je, zato ker jo je bil prvi poljubil. Ali tista čudovita spomlad je minila hitro in že so veneli prvi listi na kostanju. Sunkoma, siloma se je dramilo v njeni duši. In kakor je spoznavala duša, so se odpirale tudi oči, ugledala je globoke brazde na njegovih licih, rdeče žilice, ki so prepregale njegove

motne oči; pogledala mu je nekoč naravnost v lice, ko se je nagnil k nji, da se je skoro dotaknil z ustnicami njenega čela, in zgenilo se ji je v prsih kakor stud . . . Spomladi ji je bil prinesel včasih bonbonov in oklenila se ga je okoli vratu z obema rokama; zdaj je čakala mirno, da se je sklonil sam ter jo poljubil na ustnice; rdeče pege so se prikazale tedaj na njenih licih in nelep je bil njen smehljaj . . .

Vračal se je nekoč domov, mračilo se je že. Šel je sključen, klobuk na čelu, obrvi strnjene. Med vrati se je ozrl ves prestrašen; zazibalo se mu je pod nogami in naslonil se je ob zid. Tam je stala Tinica in mlad fant je stal pred njo. Smehljala sta se obadva; on je imel rdeč, svež obraz; brki so se komaj šele prikazovali, veselo so se svetile oči. Segla sta si v roke in dolgo je ostala roka v roki. Govorila nista več, gledala sta si v obraz in sta se smejala obadva. Že sta se poslovila, ločila sta se, ali vrnila sta se hkratu in spet je ležala roka v roki; molčala sta, obema so rdela lica, smehljala sta se v zadregi; in tedaj sta se stisnila tesno drug k drugemu in sta se poljubila, narahlo, hitro, skoro strahoma ter sta se poslovila brez besede, obadva z vročimi lici in bleščečimi očmi.

»Tinica!«

Tinica se je ozrla; suh, zoprn glas jo je bil poklical. Ozrla se je in je šla molče in počasi po stopnicah navzgor.

Golob se je vrnil v mesto. Prišel je domov šele pozno zjutraj, oči upadle, rdeče obrobljene, ves bled in umazan.

IV.

V velikem svojem trpljenju se je oklenil misli, ki je vedel sam, da je bila zlagana, ali ki se ji je vdal z veseljem in ljubeznijo.

»Dobro je, da se je končalo tako nenadno; namesto da bi se rešil sam in da bi ob tem pač zakrvavel do smrti, me je rešil blagi golobradi fant in prav in dobro bi bilo, da bi mu poljubil roko v znamenje hvaležnosti.«

In še dalje je mislil in obšlo ga je kesanje.

Kako je bilo prej to življenje vse polno spomladi in nedolžnosti in kako se je spremenilo v blato! Kakor začaran je bil: oblatil je, česar se je dotaknil, lilije same bi začrnele, če bi se ozrl nanje. Kako je sijalo spomladansko solnce, — še tedaj je sijalo, ko je slikal Tinico v profilu in se je spajala neizrekljivo fina črta s solnčnim žarkom. To je bilo tedaj, ko še ni čutil sladkoskeleče rane na roki, če se je dotaknil slučajno njene obleke.

Zaželel si je, da bi se vrnilo tisto življenje. Lahko bi se vrnilo in zdaj je čas, ko se je vse tako nenadno končalo, ko je prerezal rdečo vrvco med njima smehljajoči mladi fant . . . Vdrugič se ga je domislil in vztrepetal je vdrugič. V srcu je rezala bolečina, ustnice pa so se smehljale: »Prav in dobro bi bilo, da bi mu poljubil roko v znamenje hvaležnosti . . .«

Hotel je siloma priklicati tisto kratko spomlad, ali na dnu srca se je zavedal z žalostjo in skoro s studom smešnosti svojega početja. Kakor da bi hotel ustvariti spomlad, z umetno lučjo, z umetnim zelenjem. Trudil se je malo prehlavno, malo prenemirno, da bi sezidal, kar se je bilo tako nenadno porušilo. In nepokoj sam je izdajal dvom in strah njegovega srca.

Govorila sta, kakor da bi se nič ne bilo zgodilo, samo oči so gledale nestalno, senca je bila med njima.

Razpel je platno, ali roka se je tresla; oči so gledale, ali komaj so prodrle skozi senco, ki je bila med njima.

Slikal je Tinico, kakor je bila doma: v lahki bluzi s širokimi rokavi, tako da se je zableščala bela polt, če je vzdignila roko. Senca, ki je bila med njima, je legla tudi na njen obraz, na izraz njenih ustnic, na svetlobo njenih velikih oči. Stal je pred njo in je gledal nanjo, lica so mu gorela od vročine, ali kapljice krvi ni bilo v njih. Zdrznil se je, kakor da bi se hotel otresti nečesa, kar mu je ležalo težko na ramah ter ga tiščalo k tlom . . . Domislil se je siloma spomladi, ki je minila, toda podoba, ki si jo je želel, se ni zasvetila iz megle. Ozrl se je nanjo, da bi našel v njenih očeh spomlad, ki je minila, ali minila je tudi v njenih očeh.

Narisal je z ogljem z velikimi drznimi črtami obris do kolen. In ko je risal, se je prestrašil: ni se bil dotaknil obraza, niti oči ni označil, ena sama površna črta je oklepala ves obraz; toda od obraza doli, od vrata doli je risal natančneje; ogel je bil predrzen, roka se je tresla, ali risala je odlično, s slastjo, skoro hlastaje; odvila je najprej ovratnik, vzdignila je široke rokave do ramen, slačila je bluzo, že je odpenjala belo čipkasto srajco . . .

»Tinica, danes nič več . . .«

Stopil je korak, da bi se obrnil od nje, ali noga je stopila sama proti nji. Tinica je vstala in se je odmaknila. Sklonil je glavo, bled je bil in slab, jezik je bil težak in je jecljal.

»Zakaj si mi to storila, Tinica?«

Stresla je z glavo, da so zapluli preko ramen razpleteni lasje. Komaj ozrla se je nanj in ga je ostavila . . .

V tistem trenutku mu je bušila kri v obraz, skočil je, da bi odprl duri, da bi stopil prednjo, da bi jo udaril s pestjo v obraz... udaril s pestjo na polne mlade rame, na prsi... butil jo ob tla. S surovo roko je zgrabil za ključalnico, duri so se stresle, ali niso se odprle. Izpustil je takoj, čuden nasmeh je šinil preko spačenega obraza: bilo mu je, kakor da je videl skozi duri. S plašno, malo trepetajočo roko je bila zaklenila duri pred njim, narahlo, da bi ne čul, in zdaj je stala pred durmi, malo sklonjena, kakor pričakujoča, pol prestrašena, pol vesela in radovedna...

Tudi tisto noč je bil zunaj in se je vrnil šele pozno v jutro, ves bled in umazan.

V.

Samo malo časa je še trajalo hrepenenje po čisti spomladi; bilo je samo na površju, zakrivalo je komaj nagoto njegovega poželenja, ki ga je bilo vse srce polno.

Prinesel ji je rož; kupil ji je klobuk z veliko rdečo rožo in sinjim trakom, ki je padal zadaj na kito; kupil ji je rokavice, ki so segale do komolca, in brošo, in zlato verižico-zapestnico. Tinica je bila jako vesela in komaj se je branila, če se je sklonil ter jo poljubil na ustnice mirno in nedolžno. Tudi njegove besede so bile mirne in nedolžne, samo iz oči je gledala nagota divjega poželenja.

In nekoč jo je spremil v gledišče. Ob pozni jeseni je bilo, mračilo se je. Šla je poleg njega in začudil se je, kako je bila majhna in šibka, vsa še otrok; z drobnimi koraki je hodila, govorila je neprestano, pripovedovala bogvekaj ter se ozirala po ulici. Prišel je mimo visok lep mlad fant in okrenila se je z vsem telesom ter se ozrla za njim. On je stopal hitro, mudilo se mu je, gledal je v tla; nekaj zoprnega se mu je bilo oglasilo v srcu, vse veselje je minilo, žal mu je bilo, da se je bil napravil na to smešno pot. Tinica ni videla njegovega obraza; oklenila se ga je včasi za roko, da se je vzdramil ter se ozrl nevoljno.

»Čakajte malo, gospod Franc, zakaj tako hitite?«

In držala ga je za roko in je postala pred izložbo, stisnila mu je roko ter se je ozrla z velikimi, vlažnimi očmi za slokim oficirjem, ki je stal na trotoarju.

Gledišče je bilo žarko razsvetljeno, vse pozlačeno in belobleščeče. Tisoč šepetajočih, mrmrajočih, polglasno se smejočih glasov se je spajalo v prijeten nerazločen šum. Vsa omizja so bila polna; zvenčali so kozarci, natakariji so hodili s tihimi koraki po preprogah,

od mize do mize so hodile lepe parfumirane smehljajoče ženske in so ponujale rože. Vzdignilo se je zagrinjalo; nastopila je najprej ženska z lepim predrznim obrazom, krilo komaj do kolen, roke gole, samo tenek trak je držal na ramenih globoko izrezano bluzo. Ženska je pela in plesala, pomežikovala je, zamahovala z rokami; Tinici je bilo neprijetno, zoprna ji je bila tista ženska in oddehnila se je, ko se je zastor spustil . . . Potem pa je bilo vse lepše in Tinica bi bila ostala do polnoči, do jutra. Prišel je pevec, črno oblečen, ves lep in prijazen. Pel je zaljubljene pesmi, gledal je sladko z velikimi črnimi očmi in Tinica je vztrepetala in prebledela, ko se je ozrl nekoč nanjo ter se nasmehnil. Strmela mu je v obraz, vabila je njegove oči, ali begale so drugod, zmerom sladke in polne ljubezni. Tinica je videla, kako so tudi druge ženske strmele vanj in pričakovale njegovega pogleda; težko ji je bilo pri srcu; od bridkosti in od čudne, globoke radosti so se ji orosile oči . . . Nato so nastopili telovadci; rjave silne mišice so igrale na golih rokah, obleka je bila tesna in tenka, da so se tresli krepki udje . . . Kadar so se poklonili, malo utrujeni, malo potni, ljubezniv nasmeh pod majhnimi črnimi brki, so se Tinici skoro zasmilili, ali lica so ji gorela in plameni so ji trepetali v očeh . . . Šumelo je okoli nje, zvenčali so kozarci, kakor čudolep, čudosvetel, ali od prebleščeče svetlobe le polrazločen sen je bil ves večer in minil je kakor sen . . .

On je govoril spočetka, ali odgovarjala mu je malomarno, skoro nevoljno in tako je utihnil. Gledal je nanjo ves večer, pričaran je bil na njen obraz in silna žalost, silna groza mu je ležala na duši. Kakor da bi mislila glasno in kakor da bi bilo od prozornega stekla njeno srce, je slišal po vrsti vse njene misli, čutil je vse njene čute, ki jih je razumela komaj sama . . .

Hladna nočna sapa mu je dihnila v lica in delo mu je dobro, hipoma so se umirile vroče misli.

»Zavij se, Tinica, stisni se k meni!«

Tinica je ogrnila dolg črn plašč, na glavi je imela svetloposan šal. Šla sta hitro in oba sta molčala. Noč je bila mrzla in jasna, zvezde so bile na nebu. Sklonil se je včas, pogledal ji je v obraz. Rad bi bil govoril, veselo, ljubeznivo, toda čakal je strahoma in hrepeneče, da bi vzdignila obraz, da bi se ozrla nanj, da bi se nasmehnila; čutil je, da je daleč od njega in žalosten je bil.

Sredi poti ga je obšel strah. Samo še sto, morda dvesto korakov in vse bo minilo, minil bo večer, brez veselja, grd in poln grenkobe. Ali Tinica je hodila hitro, hladno ji je bilo in ni se ozrla nanj.

»Tinica!«

Položil ji je roko okoli vratu, hotel jo je stisniti k sebi. Ali zdrznila se je, sklonila, šla je hitro, korak pred njim, in ni se ozrla nanj.

»Zakaj se mi umikaš, Tinica? Daj, da te poljubim . . . ljubim te, Tinica!«

Že so bile ulice samotnejše, temnejše, pot se je vila navkreber, sredi pustega predmestja. Samo petdeset korakov morda, komaj še sto. Zdelo se mu je, da že vidi tam visoko črno hišo, strme stopnice, mrzlo gluho izbo — in minil bo ves večer, grd in poln grenkobe.

»Ne še domov, Tinica . . . idi z mano, prezgodaj je še . . . Glej, saj gore še svetiljke, komaj je šele noč . . .«

Objel jo je trdo okoli pasu in vzbudila se je napol iz sanj, vročih in svetlih, vzbudila se je nevoljna, kakor otrok ob zori v gorki postelji, ozrla se mu je v obraz s kratkim pogledom in je hitela dalje.

»Hladno mi je in dom je že blizu in mati čaka.«

Med njunima sencama, prej tesno spojenima na trotoarju, se je prikazala dolga svetla proga; senci sta bežali, omahovali, nista se strnili več; kakor ugasujoč plamen je bila njegova senca: vzrasla je hipoma, šinila preko ulice, vrnila se, zaplapolala v stran ter skoro umrla; lovila se je s smešnim brezuspešnim trudom za senco, ki se ji je umikala; ni je dosegla nikoli, niti v smrti . . .

VI.

Morda je bilo tisto noč, ko so zazveneli poslednjikrat in rahlo velikonočni zvonovi ter utihnili za zmerom.

Franc Golob si je mislil v svojem srcu:

Ko sem bil ves umazan na telesu in na duši, na telesu in na duši ves bolan, sem proklel preteklost in sem hotel praznovati spomladansko vstajenje. In to je bilo hinavstvo. Ni ga na svetu človeka, ki bi ne bil umazan, na obrazu se jim pozna umazanost in bolezen, v očeh, v besedah. Moji grehi niso nič manjši in nič drugačni od grehov drugih ljudi. Razloček je samo v večji ali manjši meri hinavstva. In moja mera je bila velika. Namesto da bi bil grešil z mirno dušo, ker je grešiti treba in ker greše vsi in ker ni treba, da bi človek še govoril o tem, sem bil ustanovil sodnika v sebi samem ter sem se križal vsako uro posebej, za vsak greh posebej. Tako se je zgodilo, da je bil moj obraz prezgodaj razbrazdan, da so bile moje oči tako nemirne in plašljive ter so razodevale svetu

stvari, ki ne brigajo nikogar in so grde samo tedaj, kadar jih človek pokaže, in samo zategadelj, ker jih pokaže na očitnem kraju . . . Hinavstvo je bilo moje vstajenje. Obsodil sem bil svojo preteklost in sebe v preteklosti, ali obsodba še ni spremenila nikogar in zato je bila tudi obsodba hinavstvo. Lepo rejen bi bil danes, rdeč in vesel, če bi se ne bil ukvarjal sam s seboj, temveč če bi bil živel z ravnodušno zavestjo tisto vsakdanje pregrešno življenje, ki mu je prijazna človeška natura . . .

Ozrl se je na sliko, ki je visela na steni, ter je pljunil prednjo.

Naslikana je bila Tinica in slika je bila podobna na prvi pogled starim svetim podobam v pravoslavnih cerkvah. Obraz je bil čudomiren, kakor svetla tenčica je plaval na njem mehak nedolžen izraz; tiho so gledale velike oči, samo rdeče ustnice so žarele iz čiste beline lic. Ozadje pa je bilo glasnobarvno, pozlačeno, modro, živordeče in istotak je bil široki okvir; na sliki sami so bili pozlačeni celo lasje, v Tinice tenkih belih rokah pa je bila zlata posoda za kadilo; nedolžnoplavno je gledal obraz iz bujnozlatega, rdečekriččega bogastva.

Zasmejal se je in je pljunil pred podobo.

Tudi slika je bila hinavska, iz hinavskega čuta porojena. Kako so se svetile rdeče polne ustnice, kako opolzka in pregrešna je bila belota ozkih rok! Iz zlagane čistosti in nedolžnosti je gledal greh, da, gledal je celo iz tistih oči, ki so začele mežikati in se smehljati, če je gledal srepo vnanje . . . To ni bilo njegovo delo, tuja stvar je bila, tako tuja, kakor tisto spomladansko vstajenje. Njegov je bil samo greh, ki je mežikal laskavo izza hinavske odeje. Bizantinsko je bilo glasnobožno ozadje . . . obraz je bil Whistlerjev . . . Khnopffov . . . samo greh je bil njegov; nikoli ni slikal Whistler takih ustnic in Khnopff ni nikoli slačil svojim bledim ozkoličnim modelom bluze ali rokava, celo ovratnika jim ni odpenjal . . .

Zasmejal se je in je pljunil naravnost v tihonedolžni obraz. Zazdelo se mu je, da so v tistem hipu oči veselo pomežiknile in da so se zgenile bujnordeče ustnice . . .

Šel je in se je napil ter se je vrnil na večer pijan domov. Bled in razoran je bil njegov obraz, nemirno so gledale oči. Opo-tekkel se je, ko je stopil v izbo in v izbi je bila Tinica. Kakor v megli je bila pred njim, zibala se je, umikala; šel je proti nji z razprostrtimi rokami, omahnil je in je padel prednjo na kolena.

»Ti, ki si se vrnila po tako dolgem času . . . pozdravljam te! . . . Ti moja preteklost, polna greha in sladkosti! . . . Kakor angel si

prišla, mlada in lepa! . . . Pridi k meni po tako dolgem času! Vsa moja duša k tebi hrepeni, vsa moja kri . . .«

Jezik je jecljal polrazumljive besede, poželjivo so se napenjale penaste ustnice, ovil se je z rokami njenih nog . . . Začul je kakor v divjih sanjah prestrašen krik, zibala in rušila se je izba pred njim, zgrudil se je z obrazom na tla.

* * *

Napravil se je, ko se je komaj danilo. Šel je in se je izgubil in je poginil . . . Ne pred njim, ne za njim — v njegovem srcu je bila »preteklost« in večna je bila.

Lahko noč . . .

Lahko noč,
ti ljubo dekle!
Na tvoje srce
naj božji blagoslov
in svetle sni
ta noč rosi . . .

A jaz sem truden tako,
in vendar miru
mi ta noč ne bo dala;
ko boš sladko spala,
bo nemir
ves ta silni večer
v moje duše dnu.

Spavaj, sanjaj
do belega dne,
oj lahko noč,
ti ljubo dekle! . . .

A. Gradnik.

